

PÁZMÁNY PÉTER KATOLIKUS EGYETEM
HITTUDOMÁNYI KAR

Isten népe mint szinodális közösség
A szinodalitás a congari laikusteológia alapján

Dissertatio ad Doctoratum

Tézisfüzet

Készítette: Vljaj Márk

Témavezető: Prof. Dr. Kránitz Mihály és Prof. Dr. Martos Levente Balázs

Budapest, 2024

1. A disszertáció tartalma

A doktori disszertáció négy fejezetben foglalkozik Isten népével mint szinodális közösséggel és a világi krisztushívókkal mint a nép tagjaival.

Az első fejezet bevezető jellegű. Célja, hogy tisztázzon bizonyos fogalmakat, amelyek segítenek a szinodalitás témájának megértésében. Bemutatásra kerülnek a zsinat és a szinodus kifejezések, illetve hogy ezeket miként alkalmazzák a katolikus, a protestáns és az ortodox közösségekben. Ezenkívül a szinodalitás és a *szobornoszt* közötti párhuzam kerül kibontásra, valamint az „Isten népe” kép, amelynek különös jelentősége van a szinodalitásban. Ezt követi a világi krisztushívók meghatározása a congari laikusteológia fényében. A fejezet második fele a szinodális Egyház meghatározásának kísérlete kíván lenni a keresztség, az „Isten népe” mint szinodális együttthaladás, a klerikusok és laikusok komplementaritása, valamint az ökumenikus perspektíva révén.

A második fejezet egyfelől biblikus megalapozás, másfelől történeti áttekintése kíván lenni az Egyház szinodális arculatának. Az evangéliumok, a jánosi és lukácsi írások, valamint Pál apostol efezusiaknak és korintusiaknak írt levele nyomán mutatjuk be a szinodalitás elemeit a Szentírásban. A történeti áttekintés során a szinodalitás jelenlétére korszakok szerint reflektálunk, s bemutatjuk, hogy a szinodusi konszenzusteremtés, valamint a szinodalitás – még ha csak implicit módon is – mindig jelen volt az Egyház életében. Ezenkívül reflektálunk a laikusok és a klerikusok viszonyára is.

A harmadik fejezetben a megkereszteltre, a hívőkre mint egyénekre koncentrálnak. Először a *sensus fidei fidelist*, majd a *triplex munus* mutatjuk be a laikusok személyes életében. Ebben a fejezetben arra törekszünk, hogy bemutassuk, milyen módon és határok között lehetséges a világi krisztushívók aktív részvétele az Egyházban mint szinodális közösségben.

Az utolsó fejezetben a jelenleg is zajló szinodusi folyamatokra, illetve a szinodalitás jelenére koncentrálnak. Először Ferenc pápának a szinodalitással kapcsolatos megnyilatkozásaira reflektálunk, majd a római és a német szinodális gyakorlatot mutatjuk be. Végül négy olyan témakört járunk körül, amelyek egyrészt segítik a szinodalitás és a congari laikusteológia összekapcsolását, illetve ebből következően választ adnak a kurrens gyakorlat nyitott kérdéseire, másrészt prognózist fogalmaznak meg a szinodális gyakorlattal kapcsolatban.

2. A témával kapcsolatos publikációk jegyzéke

A témában a doktori kutatás ideje alatt öt publikációt tettem közzé, ezek közül kettő konferencián is elhangzott előadás formájában. A publikációk mind a szinodalitás vagy az ekkleziológia témakörében, illetve Yves Congar teológiája kapcsán születtek és felhasználtam őket a disszertáció megírása során.

VLAJ, M., *A világi krisztushívők szerepe a szinodális úton*, in „*Sapientia*”. *Tanulmánykötet 2020-2021*, szerk. HAVASSY, B. – NEMES, G. – VLAJ, M., Brenner János Hittudományi Főiskola, Győr 2021, 22-29.

VLAJ, M., *Szemponatok Yves Congar egyháztanának megismeréséhez és vizsgálatához*, in *Magyar Sion* 15 (2021/2), 193-205.

VLAJ, M., *A hit szentségének ekkleziológiai vonatkozásai*, in *Teológia* 55 (2021/3-4), 235-241.

VLAJ, M., *A világi krisztushívők és a sensus fidei*, in *Fiatal kutatók és doktoranduszok XI. nemzetközi teológuskonferenciájának tanulmánykötete*, szerk. MIKÓ-PRÉM, A. – SZŐCS-MUZA, B. – HERBÁLY, E., Budapest, Doktoranduszok Országos Szövetsége 2022, 248-260.

VLAJ, M., *A laikusok teológiája Yves Congartól napjainkig, különös tekintettel a sensus fideire*, in *Szinodalitás az Egyház életében és missziójában. Teológiai tanulmányok* (Varia Theologica 14), szerk. PUSKÁS, A. – GÁRDONYI, M., Szent István Társulat, Budapest, 2023, 151-163.

Ezenkívül készítettem egy fordítást Pasquale Bua professzor könyvének egy alfejezetéből (*Battesimo e confermazione*, Queriniana, Brescia 2016, 616-621), amely szintén kapcsolódik a disszertáció témájához és ugyancsak felhasználásra került a dolgozatban.

BUA, P., *A keresztség és a bérmálás az ökumenikus dialógusban*, in *Hidak. Tanulmánykötet 2022-2023*, szerk. NEMES, G. – VLAJ, M., Brenner János Hittudományi Főiskola, Győr 2023, 5-9.

3. A disszertáció tézisei

3.1. Tézisek Yves Congar teológiájával és a szinodalitással kapcsolatban

- a) A dolgozat alapvető tézise, hogy Ferenc pápa szinodális egyházképe, illetve ezzel kapcsolatos tanítása Yves Congar ekkleziológiájából és laikusokkal kapcsolatos teológiai tanításából érthető meg.
- b) Yves Congar teológiája az Egyházzól, a hierarchiáról és a laikusokról, valamint ezek kapcsolatáról korunk szinodális ekkleziológiája előzményének tekinthető, illetve segíthet annak mélyebb és pontosabb megértésében.

3.2. Tézisek a *szobornoszt* gondolattal és a szinodalitással kapcsolatosan

- a) Az ortodox teológiában megjelenő *szobornoszt*-elv önmagában nem alkalmas arra, hogy a szinodalitás szinonimája legyen, ugyanakkor Pavel Florenszkij és Szergej Bulgakov teológiája, nemkülönben a szlavofilek – például Alekszej Homjakov – és olyan orosz gondolkodók, mint Vlagyimir Szolovjov olyan gondolatok, elméletek megragadására alkalmazták, amelyek rokoníthatóak a szinodalitással.
- b) Yves Congar katolikus értelmezésű *szobornoszt*-elve valójában a jelenlegi szinodális gondolkodás megalapozásának, előzményének tekinthető. Ezzel együtt alkalmas arra, hogy a kurrens szinodális gyakorlatban jelentkező hangsúlyeltolódásokat orvosolja és egy olyan – egyszerre hagyományos és modern – alternatívája legyen a szinodalitásnak, amelyet mind a tradicionális, mind a progresszív hívők el tudnak fogadni.
- c) A Congar által leírt *szobornoszt*-elv bibliai alapjai megtalálhatóak az Ó- és az Újszövetségben, főként a páli és a lukácsi írásokban, s az Apostolok Cselekedeteiben szereplő ἐπὶ τὸ αὐτὸ kifejezés a congari *szobornoszt* gondolat biblikus szinonimája lehet.

3.3. Tézis az „Isten népe” ekkleziológiai képpel és a szinodalitással kapcsolatban

Az Egyházra alkalmazott „Isten népe” kifejezés nem csupán ősisége folytán, de tartalmában is alkalmas az Egyháznak mint szinodális közösségnek a megragadására. Ugyanis, ha a szinodalitás alatt az Egyház tagjainak közös útját (zarándoklatát) értjük, amelyben mindenki üdvösségre és tevékeny részvételre hivatott, akkor az „Isten népe” kép, amely szoros kapcsolatban áll Isten választott népének pusztai vándorlásával az Ígéret földje felé, különösen is alkalmas az Egyház ezen *modus vivendi et operandi*jának a leírására.

3.4. Tézisek az „Isten népe” kifejezéssel és a laikusokkal kapcsolatban

- a) A világi krisztushívők fogalmának meghatározása hosszú időn keresztül egyfajta negatív megközelítésből indult ki. Többek között Yves Congar munkásságának köszönhetően megkezdődött egy olyan folyamat, amelynek eredményeként már pozitív kifejezésekkel írjuk le a világiak meghatározását.
- b) Annak ellenére, hogy a XX. század első évtizedeitől kezdve egyre nagyobb érdeklődéssel fordult a teológia és az Egyház vezetése a világiak felé, a laikus kifejezés pejoratív éle megmaradt.
- c) A II. Vatikáni zsinat által az Egyház meghatározására alkalmazott „Isten népe” kifejezés, amely a szinodalitás ekkleziológiájában is hangsúlyos, megszünteti a laikus kifejezés negatív éle és kidomborítja, hogy a megkereszteltek mind laikusok, azaz a nép tagjai, emellett útítársak Isten népének zarándokútján.

3.5. Tézisek a szinodalitással és az ekkleziológiával kapcsolatban

- a) A szinodalitás jegyei felismerhetőek a Szentírásban bemutatott tanítványi közösségben mint az Egyház előképében.
- b) A szinodalitás elemei a kezdetektől fogva jelen vannak az Egyház életében. Az apostoli atyák írásaitól kezdve folyamatosan találkozunk a teológiában olyan, az Egyház működését és életét leíró gondolatokkal, amelyek megfeleltethetőek annak, amit a szinodalitásról mint Isten népének *modus vivendi et operandijáról* mondhatunk.
- c) A konstantini fordulattól, illetve a középkortól kezdődő folyamatok eredményeként a laikusok és a klerikusok közötti elhatárolódás felerősödött, aminek eredményeként létrejött a szigorúan elválasztott *Ecclesia docens* és *Ecclesia discens*. Ez a megkülönböztetés az ekkleziológiára, illetve az általa használt szimbólumokra, képekre is rányomta bélyegét, ugyanakkor megfigyelhető, hogy a szinodális elemek mindig részei maradtak az Egyházzal szülő teológiai beszédnek.

3.6. Tézisek a szinodalitással és az egyháztörténelemmel kapcsolatban

- a) Annak ellenére, hogy a gregorián reformtól kezdve a hierarchia szerepe kvázi kizárólagossá vált az egyházkormányzatban, továbbra is nagy szerepe maradt a szinodusi eszközökkel gyakorolt konszenzusteremtésnek.

b) Az egyháztörténelemben olyan elméletek, mint például a konciliarizmus, a gallikanizmus, a febronianizmus alapvetően szinodális jellegűek voltak, ugyanakkor ezek a kezdeményezések mégsem feleltethetők meg a szinodalitásnak vagy a congari *szobornoszt*-elvnek, mert alapjuk egy olyan egyoldalúan alulról szerveződő egyházkép, amely nem feleltethető meg a hagyományos katolikus tanításnak, főként ami a püspöki kollégium szerepét és a pápai primátus dogmáját illeti.

c) Az Egyház történelmében a zsinatok, szinódusok mindig a *sensus fidei fidelium* és a *consensus fidelium* eszközeiként jelentek meg, jóllehet voltak olyan zsinati jellegű tanácskozások, amikor ezek nem valósultak, illetve valósulhattak meg.

3.7. Tézisek a *sensus fidei fidelis* kapcsán

a) *Sensus fidei fidelis* alatt olyan lelki képességet értünk, amely – a keresztség és a hit teológiai erénye révén – képessé teszi a hívőket, hogy megítéljék egy tanítással vagy egy gyakorlattal kapcsolatban, hogy egységben van-e az apostoli tanítással és hittel.

b) A *sensus fidei*vel kapcsolatos „egytermészetűség” úgy írható le, mint amit a keresztség szentsége hoz létre a hívő (megkeresztelt) és Krisztus között, aki felvette emberi természetünket és aki részesít bennünket az ő hitében, reményében és szeretetében.

c) A *sensus fidei* mint tudás alapvetően az intuitív megismerési formával rokonítható, ugyanakkor ki kell egészülnie a diszkurzív gondolkodással.

d) A *fides qua* és a *fides quae creditur* egyfajta „egytermészetűséget” hoz létre a hívők és a Tanítóhivatal között. Ezáltal megszűnik az *Ecclesia docens* és *discens* szembenállása és létrejön egy egymást kiegészítő, egymásra figyelő *congregatio fidelium*, ami a congari *szobornoszt*-elvvel írható le. Egyúttal kifejeződik benne, hogy a hívőknek figyelniük kell a Tanítóhivatalra, de a Tanítóhivatalnak is meg kell hallgatnia a hívek *sensus fidei*jét.

e) A *sensus fidei*re való odafigyelés feltételezi a *sensus fidei*ben való hiteles részesedést mint a megkülönböztetés elvét.

f) Az igazságok hierarchiája nem szab határt a *sensus fidei*nek abban az értelemben, hogy a hitérzék kiterjed a származtatott igazságokra is, ugyanakkor segíti a hit azon részeinek meghatározását, amely már inkább a teológusok kutatási területe.

3.8. Tézisek a *triplex munus* kapcsán

a) Yves Congar teológiája alapján a próféta-ság három aspektusát határozhatjuk meg:

- α) Isten dolgainak ismerete;
- β) Isten tervére vonatkozó ismeret vagy küldetés;
- γ) jövőre irányuló dolgok hirdetése.

Az első az Istennel kapcsolatos ismeretekre és ezek tanítására, a második Istennek a történelemmel kapcsolatos tervére és az ember üdvösségére, a harmadik az idők jeleinek felismerésére vonatkozik.

b) A hívek a próféta-i tisztségük-nél fogva – privát vagy nyilvános formában – tanítanak és tanúságot tesznek mindarról, amit a kinyilatkoztatásban megismertek. A próféta-i küldetés tanítói-tanúi aspektusa két irányú: egyfelől vonatkozik a világban való tanúságtételre és tanításra, másfelől az Egyházban kimondott szónak ad olyan hangsúlyt, amely által a Tanítóhivatalnak oda kell rá figyelnie.

c) A *triplex munus* elemei közül leginkább – de nem kizárólagosan – a próféta-i küldetés köthető a *sensus fidei*hez.

d) A keresztségben nyert királyi méltóság abból fakad, hogy Istennek örökösei, Krisztusnak társörökösei vagyunk, s Istent „Atyának” szólíthatjuk.

e) A királyi küldetés spirituális uralmat jelent, azaz a bűn feletti győzelmet, a teremtés megőrzését, az emberi társadalomnak az evangélium által történő átalakítását. A spirituális uralom összekapcsolódik a szolgáló szeretet gondolatával, vagyis a hatalom és a szolgálat az evangélium logikájában elválaszthatatlanok egymástól.

f) A királyi küldetéshez kapcsolódik az egyházkormányzati hatalom, amely szintén a szolgáló szeretetben nyilvánul meg. Congarral együtt megállapíthatjuk, hogy a világiak esetében – függetlenül attól, hogy van-e valamilyen egyházi hivatala vagy feladata – a királyi küldetésből és méltóságból következik, hogy joguk van ahhoz, hogy az Egyházban szóljanak és hangjukra a Tanítóhivatal tagjai odafigyeljenek.

g) Az Egyháznak mint Isten népének papi mivolta összekapcsolódik a messiási küldetéssel, amely által a hívők bemutatják Istennek a dicséret áldozatát, megszentelik a világot és elvezetik az embereket Isten ismeretére.

h) Mind a szolgálati, mind a keresztségi papság Krisztus egyetlen papságából ered. Így a szentségi ünneplésben is Isten egész népe papi karakteréből kifolyólag vesz részt, közösen mint útitársak, élvezve annak a mennyei liturgiának az előízét, amely felé mint zarándokok tartanak.

i) A korábban kisebb rendeknek nevezett szolgálatok a keresztségi papságból erednek, így azok laikusok általi gyakorlása jól kifejezi Isten egész népének papi jellegét és meghívását a tevékeny részvételre az Egyház liturgiájában.

j) A liturgia kateketikai karakteréből következik, hogy Isten népe tagjainak hitét alakítja, növeli, a hittitkokat elmélyíti, míg a *sensus fidei*ből az következik, hogy a hívők hitének tartalma gazdagítja a liturgiát.

3.9. Tézisek Ferenc pápa szinodális tanítása kapcsán

a) Ferenc pápa szinodális víziójában az Egyház Isten népe, ahol a pápa, a pásztorok és a laikusok közös keresztségi méltóságukból fakadóan együtt zarándokolnak, s ebben a szinodalításban megnyilvánul a szolgáló szeretet, amelynek alapjait Congar teológiájában is láthattuk.

b) A *sensus fidei*re helyezett hangsúly révén Ferenc pápa keresztségen alapuló szinodális ekkleziológiája pneumatologikus hangsúlyt nyer, s az Egyház minden tagja misszionáriussá és tanítvánnyá válik.

c) A Lélekre való odafigyelés, amely a *sensus fidei*vel és a keresztségi ekkleziológiával kapcsolható össze, három szinten jelentkezik Ferenc pápa tanításában:

α) a hívek meghallgatása (részegyházi szint);

β) a tartományok, régiók szintjén végzett konzultáció, meghallgatás;

γ) az egyetemes Egyház meghallgatása.

Mindezek kiegészülnek a Szentlélekre való állandó és minden szinten jelenlévő közvetlen odafigyeléssel.

3.10. Tézisek a jelenlegi szinodális gyakorlattal kapcsolatosan

a) A világegyház szinodális gyakorlata követi azt a három lépcsős modellt, amelyet Ferenc pápa szinodális tanításában látunk.

b) A római központú világegyházi szinodális gyakorlatban a laikus hívek aktív bekapcsolódása és szavazati joga a keresztségből fakadó közös méltóságból és felelősségből származik,

ugyanakkor a hierarchia vezető szerepe megmarad és elkülönülnek a felelősségi és tevékenységi szintek.

c) A német egyház szinodális gyakorlatában a demokratikus, paritásos elv dominál és elmosódik a határ a hierarchia és a laikusok között. Emellett a *Synodaler Weg* több ponton is szembe megy a katolikus ekkleziológiával és a világegyház szinodális gyakorlatával.

3.11. Tézisek az ökumenizmussal, a hívek szavazati jogával és a teológusok szerepével kapcsolatban

a) Az „Isten népe” kép keresztségi ekkleziológián alapuló egyetemességéből és a *sensus fidei* ökumenikus nyitottságából következik, hogy egyfelől az Egyház szinodális útján fontos helyük és szerepük van a más felekezeti krisztushívőknek, másfelől a szinodalitás mint *modus vivendi et operandi* alkalmas arra, hogy pozitív irányba vigyék tovább az ökumenikus dialógust.

b) A congari laikusteológia, ekkleziológia és *szobornoszt*-elv alapján kimondható, hogy a laikusok szavazati jogának elsősorban konzultatívnak és nem deliberatívnak kell lennie.

c) A hívek nagyarányú bevonása az egyházi döntéshozatalba, illetve a *sensus fidei*re való fokozott odafigyelés a teológusok egyre növekvő jelenlétét és szerepük fontosságának növelését vonja magával a szinodális Egyházban.